

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

УДК 378.091.313:7]:130.2

Цитування:

Падалка Г. В., Зайцева А. В. Культурологічні виміри проєктивного моделювання мистецької освіти. *Культура і сучасність* : альманах. 2020. № 1. С. 3-6.

Padalka G., Zaytseva A. (2020). Culturological dimensions of projective modeling of art education. *Kultura i suchasnist* : almanakh, 1, 3-6 [in Ukrainian].

Падалка Галина Микитівна,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки мистецтва
та фортепіанного виконавства
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3696-2901>
gala_padalka@ukr.net

Зайцева Алла Віталіївна,
доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки мистецтва
та фортепіанного виконавства
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0986-6284>
alla_diez@ukr.net

**КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ПРОЄКТИВНОГО МОДЕЛЮВАННЯ
МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ**

Мета статті полягає в обґрунтуванні культурологічного спрямування як основи модернізованого розвитку мистецької освіти. **Методологія** дослідження ґрунтується на культурологічному, системному, компаративно-аналітичному підходах. **Наукову новизну** зумовлено визначенням провідних тенденцій удосконалення мистецької освіти в контексті сучасних вимог, що може створити підґрунтя для розробки нових навчальних програм, підручників, методичних рекомендацій. **Висновки.** Домінантними напрямками розвитку мистецької освіти на культурологічних засадах визначено: прагнення до культурного універсуму як характерної ознаки глобалізаційної епохи, актуалізацію акмеологічних та гедоністичних орієнтирів змісту і організації навчального процесу, забезпечення національної основи художнього становлення особистості, формування художньо-інформаційної культури учнівської молоді. Необхідність і достатність виявлених тенденцій зумовлено врахуванням об'єктивних соціокультурних засад розвитку мистецтва та впровадженням суб'єктно-персоналізованих підходів до культурологічного розвитку особистості.

Ключові слова: культурологічний підхід, мистецтво, освітня парадигма, модернізація, проєктування.

Падалка Галина Микитівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки мистецтва і фортепіанного виконавства Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова; Зайцева Алла Віталіївна, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки мистецтва і фортепіанного виконавства Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Культурологічні виміри проєктивного моделювання художественного образования

Цель статьи состоит в обосновании культурологической направленности как основы модернизации художественного образования. **Методология** исследования базируется на культурологическом, системном, компаративно-аналитическом подходах. **Научная новизна** заключается в обосновании перспективных тенденций усовершенствования художественного образования в контексте современных требований, что может стать фундаментом для разработки новых программ, учебников, методических пособий. **Выводы.** Доминантными направлениями развития художественного образования на культурологической основе выявлены: ориентация на культурный универсум как характерный атрибут глобализационной эпохи, актуализация акмеологических и гедонистических ориентиров содержания и организации учебного процесса, обеспечение национальной основы художественного становления личности, формирование художественно-информационной культуры учащейся молодежи. Необходимость и достаточность выявленных тенденций обуславливается единством отражения в художественном образовании объективных социокультурных факторов развития искусства и внедрением субъективно-персонализированных подходов к культурологическому развитию личности.

Ключевые слова: культурологический подход, искусство, образовательная парадигма, модернизация, проєктування.

Padalka Galina, doctor of pedagogical sciences, professor, professor of the department of pedagogy of art and piano performance of the National Pedagogical University named after MP Dragomanov; Zaytseva Alla, doctor of pedagogical sciences, associate professor, professor of the department of pedagogy of art, and piano performance of the National Pedagogical University named after MP Dragomanov

Culturological dimensions of projective modeling of art education

The purpose of the article is to justify cultural orientation as the basis for the modernization of art education. **The methodology** bases on culturological, systemic, comparative-analytical approaches. **The scientific novelty** lies in the substantiation of promising trends in the improvement of art education in the context of modern requirements, which can become the foundation for the development of new programs, textbooks, teaching aids. **Conclusion.** The dominant directions of the development of art education on a cultural basis revealed: orientation to the cultural universal as a characteristic attribute of the globalization era, updating of acmeological and hedonistic landmarks and ensuring the educational process, ensuring the national foundations of the artistic formation of personality, cultural and artistic education of students. The necessity and sufficiency of the identified trends are determined by the unity of reflection in art education of objective sociocultural factors in the development of art and the introduction of subjectively-personalized approaches to the cultural development of a person.

Key words: a cultural approach, art, educational paradigm, modernization, design.

Актуальність теми дослідження. Мистецька освіта в умовах глибинних світоглядних змін суспільства набуває особливого значення як чинник виховання духовності особистості, як засіб пізнання світу в єдності осмислення і переживання людиною відтворених художніми засобами явищ, як засіб психологічної розрядки людини на тлі напруженого, динамічного життя сьогодення. Теоретичне осмислення означених функцій актуалізує необхідність дослідження соціокультурних аспектів трансформації мистецької освітньої парадигми, окреслення її принципових засад у контексті культурологічного простору.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідження культурологічних вимірів художнього навчання і виховання молоді з кожним роком набуває все більшої активності. Ряд дослідників слушно підкреслюють значущість культурологічного забезпечення освітніх процесів (В. Біблер, Т. Гольдштейн, С. Гутман, В. Шульгіна, А. Хуторської). М. Кастельс, зокрема наголошує, що культурологічний принцип освіти орієнтує на врахування цілісної сукупності сучасних форм розвитку культури, що спонукатиме до осмислення учнями світу як культурологічної єдності у різноманітних площинах [6, 123]. А. Запесоцький вбачає відмінність культуроцентричного підходу в акцентуації людської сутності, що має пронизувати освітній процес на всіх рівнях [3, 420]. С. Гутман зауважує про кризові явища в освіті, що є наслідком недооцінювання ролі культури, недостатнім врахуванням змін у її розвитку [2, 35-36].

Слід відмітити також наявність зрушень практичного порядку у модернізації мистецької освіти на культурологічних засадах. Визначено освітні стандарти, що орієнтуються на художньо-культурний розвиток особистості; впроваджено навчальні предмети, пов'язані з пізнанням учнями художньої культури, розроблено основи інтегративного мистецького навчання школярів,

базовим стрижнем якого виступає культурологічна парадигма.

Проте ясності у питаннях проектування розвитку мистецької освіти на культурологічній основі поки що немає. Зауважимо також про недостатню коректність використання термінології у висвітленні культурологічних проблем розвитку мистецької освіти, де активність її застосування випереджає наукову осмисленість.

Мета статті – виявити ключові тенденції забезпечення культурологічного спрямування як провідного чинника модернізації мистецької освіти. Завдання – дефініювати ключові поняття дослідження, такі як “культурологічний підхід”, “культурологічна парадигма мистецької освіти”, “культуроцентризм мистецької освіти”, “концептуальне ядро”, а також визначити провідні підходи до оцінювання результатів культурологічного спрямування мистецької освіти як основи її модернізації в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Не зважаючи на суттєві досягнення, велику кількість думок, проблема сутності, змісту, функцій культурологічного підходу у просторі мистецької освіти відноситься до вічних, завжди відкритих для вирішення і навіть науково провокативних. Пропонуємо наш варіант означеної дефініції. Під культурологічним підходом у мистецькій освіті розуміємо цілісну єдність провідних (домінуючих) засобів досягнення (забезпечення) її ефективності на основі акцентуації гуманістичних, духовних цінностей людства у сприйнятті, інтерпретації та творенні мистецтва. Відповідно, культурологічну парадигму мистецької освіти визначаємо як систему наукових поглядів, що передбачає співвіднесення художньо-педагогічних засобів формування особистості із широким культурним контекстом життєдіяльності суспільства. Структура означеної парадигми включає, по-перше, об'єкт впливу культурологічних чинників, по-друге, діяльнісний

аспект. Культуроцентризм мистецької освіти розуміємо як системоутворювальний компонент нормативної системи компетенцій, спрямованих на формування особистості як цілісного і творчого суб'єкта художньої культури. І, нарешті, концептуальне ядро мистецької освіти інтерпретуємо як необхідне і достатнє число універсальних принципів забезпечення її ефективності. Означені дефініції склали основу для формулювання провідних тенденцій оновлення мистецької освіти, а також вибору оцінювальних підходів до визначення результативності дослідницького пошуку.

У результаті дослідження визначено, що модернізація мистецької освіти характеризується такими тенденціями, як:

1. Орієнтація на інноваційні чинники розвитку глобалізованого суспільства, що означає співвіднесення змісту, методів, форм мистецької освіти із закономірними процесами модернізації культури в контексті всесвітнього розвитку.

Прогнозування оновлення мистецької освіти має враховувати прагнення до культурного універсуму як характерної ознаки глобалізаційної епохи. Крім того, необхідно враховувати, що формування загальнолюдської культури відбувається не лінійно і не однозначно. Орієнтація на багатовимірність відображення в мистецькій освіті глобалізаційних тенденцій має йти пліч-о-пліч із концепцією співіснування різних культурних цінностей. При цьому важливо передбачити, що мистецька освіта має транслювати не лише традиційні культурні цінності, що мають сталі ознаки, вивірені часом, а й художні інновації, актуальні для сучасності.

2. Забезпечення національної основи мистецької освіти, що передбачає особливу увагу до формування в учнів готовності до освоєння художньої творчості як відтворення духовних цінностей нації. Погляд на мистецтво крізь призму національної культури не тільки розширює межі художнього пізнання, уможливаючи проникнення до глибин відтворення світу і самовідтворення митця, художня діяльність в контексті національної культури сприяє актуалізації раціонально неусвідомлених чинників сприймання, оцінювання і творення мистецтва, актуалізує комунікативні зв'язки автора художнього твору і реципієнта, сприяє творчому самовиявленню в соціокультурній діяльності.

Водночас визнання самоцінності своєї культури в мистецькій освіті має йти поруч із оцінюванням достоїнств і переваг іншої. Входячи в діалог з іншими, національна культура виступає основою художнього розвитку особистості. При цьому слід враховувати, що національна культура висвітлює такі аспекти мистецтва, повз які може

пройти естетична свідомість особистості. Таким чином, національна культура відіграє роль своєрідного засобу пізнання іншої. Рівнозначно і чужа культура виступає стимулятором глибокого пізнання своєї.

3. Актуалізація акмеологічних засад художнього розвитку особистості виступає підґрунтям для досконалого оволодіння мистецькою діяльністю, досягнення її вершин. Сенс акмеологічного спрямування навчання полягає в активізації прагнення учня до найповнішого, найглибшого пізнання і виразного виконання мистецьких творів, до творчого самовираження в мистецтві на найвищому рівні. Акмеологічні орієнтири навчання виступають спонуючою постійною, систематичною самовдосконалення учнів, націлюють їх не тільки на самовіддану працю, а й розкривають горизонти усвідомлення мистецтва як найвищого прояву людського духу в системі художньо-образного освоєння дійсності.

Мистецька освіта на рівні сучасних вимог передбачає розробку відповідних програм акмеологічного навчання, введення акмеологічних тренінгів, розробку і впровадження методик акмеологізації навчального середовища.

4. Підсилення гедоністичного ефекту мистецького навчання виступає актуальним напрямом поліпшення навчальних можливостей, стимулом заохочення учнівської молоді до опанування мистецькою діяльністю на рівні культурологічних вимог.

Аналіз сучасної практики доводить, що й досі, на жаль, превалюють навчальні підходи, де примус, напучування, вимогливість виступають основними засобами педагогічного впливу. Водночас іманентна ознака художньої діяльності як засобу отримання естетичного вдоволення, насолоди, на жаль, не береться до уваги в змісті та організації навчання.

Отже, визначаючи провідні тенденції оновлення мистецької освіти на культурологічних засадах, вважаємо гедоністичне забарвлення навчального процесу одним із пріоритетних. Цілком справедлива настанова на наполегливу, самовіддану працю в процесі оволодіння художньою діяльністю має йти поруч, співвідноситись із гедоністичним забарвленням навчання. Культурологічні виміри навчання мають орієнтувати педагогічний процес на забезпечення позитивних переживань учня, сприйняття культурного простору в контексті психологічного комфорту. Підвищена вразливість майбутнього митця має спрямовуватись в річище емоційного розвантаження, отримання естетичного задоволення від спілкування з художніми образами.

5. Реалізація пізнавального потенціалу інформативних технологій.

Культурологічні виміри реорганізації мистецької освіти пов'язано із забезпеченням її відповідності динамічному розвитку суспільства, зростанню обсягу інформації, стрімкій активізації соціальних потреб у систематичному оновленні знань, досвіду, різновидів діяльності. Культурно-зорієнтована парадигма художнього становлення особистості передбачає переконаність учнів в тому, що будь-яке знання відносно, швидко застаріває, художні уміння і навички потребують постійного удосконалення, розширення. Подолання суперечностей між темпами оновлення мистецької компетентності і обмеженим періодом навчання об'єктивно стримує можливості засвоєння учнями навчального матеріалу. Отже, тенденції оновлення мають бути зорієнтовані на формування в учнівської молоді культури здобування інформації, уміння вчитися, самостійно оперувати набутими знаннями і художніми навичками. Зміна парадигми мистецької освіти має бути пов'язана із формуванням особливого типу культури – художньо-інформаційної культури особистості. Це, в свою чергу, викликає необхідність розроблення спеціфічних методичних систем художнього розвитку особистості, нових освітніх технологій, що ґрунтувались би на поєднанні традиційних і мистецько-комп'ютерних (мультимедійних, мережевих, електронних) способів підтримки творчого самовизначення, самовираження, саморегуляції особистості у мистецькому навчальному просторі.

Проективне моделювання впливу культурологічної парадигми на реорганізацію мистецької освіти потребує визначення способів оцінювання його результатів. Пропонуємо застосування певних підходів, до яких відносимо:

– Оцінювання культурологічної спрямованості навчання, сформованості художньо-культурологічної ерудиції учнів за результатами самостійної художньо-творчої діяльності учня (виразність інтерпретації музичного твору, танцювальних рухів, театралізованих дій тощо, відповідність їх стильовим характеристикам художніх напрямів).

– Оцінювання ефективності, якості, інтенсивності навчальної діяльності, що може виступити як педагогічний продукт, що підлягає аналізу, діагностиці.

– Залучення учня до самооцінювання культурологічної складової своїх художніх досягнень шляхом опитування, тестування, самоаналізу.

Висновки. Тенденції, схарактеризовані нами як домінуючі у процесі проективного моделювання сучасної мистецької освіти,

передбачають єдність і взаємодію двох чинників у розбудові сучасної мистецької освіти – з одного боку, врахування об'єктивних соціокультурних засад розвитку мистецтва, з іншого – впровадження суб'єктно-персоналізованих підходів культурологічного розвитку особистості, що зумовлюють індивідуальну траєкторію її художнього становлення. Наголосимо також, що модернізації в контексті культурологічної парадигми потребує зміст навчання, методи, прийоми, форми проведення занять, робочі програми, а також система оцінювання результатів художнього навчання і виховання молоді на культурологічних засадах, тобто йдеться про оновлення цілісного культурологічного комплексу освітніх орієнтирів.

Література

1. Библер В.С. От наукоучения – к логике культуры: Два философских введения в двадцать первый век. Москва: Политиздат, 1990. 426 с.
2. Гутман С.А. Образование в информационном обществе. СПб.: Издание ЮНЕСКО, 2004. 91 с.
3. Запесоцкий А.С. Образование: Философия, культурология, политика. Москва: Наука, 2003. 456 с.
4. Хуторской А.В. Философия русского космизма как аксиологический базис отечественного образования. Москва: НТА «АПФН», 2005. Т. II. С. 142-152.
5. Шулгина В.Д. Нариси з історії української музичної культури: джерелознавчий пошук. Київ : ДАКККиМ, 2007. 275 с.
6. Castells M. Communication power. Oxford Univ. Press. 2009. 592 p.
7. Goldstein Th. R. Psychological Perspectives on Acting. 2009. Vol. 3(1). P. 6-9.

References

1. Bibler V. C. (1991). From science to the logic of culture. Moscow [in Russian]
2. Gutman S.A. (2004). Education in the information society. SPb. (pp.35-36) [in Russian]
3. Zapesotsky A.S. (2003). Education: Philosophy, Cultural Studies, Politics. Moscow (p.420) [in Russian]
4. Khutorskoy A.V. (2005). The philosophy of Russian cosmism as an axiological basis of national education. Moscow: NTA «APFN» Vol. II, (pp. 142-152) [in Russian]
5. Shulgina V.D. (2007). Essays on the History of Musical Culture: A Source Study. Kyiv [in Ukrainian]
6. Castells M. (2009). Communication power. Oxford Univ. Press (p.123) [in English]
7. Goldstein Th. R. (2009). Psychology of Aesthetics Creativity and the Arts. Vol. 3 (1). (pp.6-9) [in English]

Стаття надійшла до редакції 17.03.2020
Прийнято до друку 24.04.2020